

Nadja Pahor Bizjak, Osnovna šola Ivana Roba, Šempeter pri Gorici, podružnica Vrtojba

JE RAZVIJANJE KOMPLEKSNIH BRALNIH STRATEGIJ DOMENA POUKA SLOVENŠČINE?

Medpredmetno povezovanje za učinkovitejše vpeljevanje bralnih strategij v četrtem razredu

UVODNA IZHODIŠČA

V prispevku predstavljamo primer medpredmetnega povezovanja za učinkovitejše vpeljevanje kompleksnih bralnih strategij (KBS) v četrtem razredu. Opisali smo primer vključevanja Paukove bralne strategije v pouk naravoslovja. Za tak način dela smo se odločili iz dveh razlogov.

Spodbuda zanj je nastala v okviru medpredmetne razvojne skupine za naravoslovje in matematiko s kratico NAMARS, ki je bila imenovana na Zavodu RS za šolstvo v šolskem letu 2008/2009 z namenom razvijanja medpredmetnega pristopa v sklopu uvajanja fleksibilnega predmetnika. Poleg tega smo v skupini NAMARS razvijali tudi primere dobre prakse na področju učenja z modeli, z raziskovalno-eksperimentalnim pristopom kot tudi primere učenja z reševanjem problemov ter primere didaktične diferenciacije in individualizacije (Škvarč, 2011: 103). Zasnova in izvedba dejavnosti je vključevala raznolike spoznavne postopke za učenje z razumevanjem in razvijanjem miselnih navad in strategij. V šolskem letu 2011/2012 smo cilje skupine NAMARS nadgradili s cilji projekta *Opolnomočenje učencev z izboljšanjem bralne pismenosti in dostopa do znanja*¹ in z modeli medpredmetnega povezovanja v funkciji podpore bralni pismenosti. Razvijali smo pedagoške primere, ki bi omogočali bralno razumevanje in doseganje višje ravni bralne pismenosti, denimo z vpeljevanjem kompleksnih bralnih strategij, različnih jezikovnih zmožnosti in kritičnega branja v pouk naravoslovja.

Namen medpredmetnega povezovanja je naučiti učence uporabljati in povezovati znanja in razvijati ustvarjalnost. Zmožnost prenosljivosti znanja oblikuje bolj suvereno osebnost, ki se lahko sooča z različnimi izzivi, hkrati pa omogoča zmožnost povezovanja različnih znanj in spretnosti ter prispeva k večji kulturni in etični zavesti posameznika (Matematika, UN, 2011). Glede na medsebojni odnos povezanih predmetov po Pavlič - Škerjanec ločimo multidisciplinarne in interdisciplinarne povezave, ki lahko potekajo horizontalno ali vertikalno ter so delne ali celovite (kroskurikularne) (Bačnik, 2011). Tako zasledimo v vseh učnih načrtih poudarek in predloge za možnosti

medpredmetnega povezovanja na ravni vsebinskih in procesnih znanj ter razvoja različnih kompetenc. Prav za razvijanje kompetenc za vseživljenjsko učenje, med katere sodita sporazumevanje v maternem jeziku in učenje učenja, ki jih zasledimo v splošnih ciljih in se izražajo v operativnih ciljih predmeta, je treba pri načrtovanju pedagoškega procesa povezovati različne ravni na konceptualni ravni. Cilj povezovanja predmetov je torej celostni pristop, ki posledično spodbuja tudi celostno poučevanje in učenje.

V predstavljenem primeru smo s prepletanjem ciljev, dejavnosti, vsebinskih in procesnih znanj, miselnih postopkov in kompetenc želeli usposobiti učence za uporabo in povezovanje znanja ter razvijanje ustvarjalnosti. S seznanjanjem z različnimi bralnimi strategijami in urjenjem le-teh smo učencem omogočili pogoje za doseganje višje ravni bralne pismenosti ob upoštevanju učenčeve individualnosti. Celovito organiziran pouk je poleg vsebinskega, procesnega in konceptualnega povezovanja na ravni predmetov omogočal tudi vključevanje medpredmetnih povezav s področja kompetence učenja.

V šolskem letu 2012/2013 smo si poleg nekaterih drugih dejavnosti za povečanje bralnega interesa učencev za cilj zastavili vpeljavo dveh kompleksnih bralnih strategij v pouk v četrtem razredu. Predstavljeni primer vključuje različne ravni medpredmetnega povezovanja, vendar je poleg povezovanja na ravni ciljev pomemben poudarek na razvoju bralne kompetence, ki je osnova za delo z različnimi vrstami besedil. Sklop je bil načrtovan za obdobje treh tednov in v njem so se prepletali cilji, dejavnosti in vsebine iz naravoslovja, družbe, slovenščine in bralne kompetence iz vseh učnih načrtov. Preglednica 1 prikazuje cilje in vsebine, ki smo si jih zastavili v medpredmetni povezavi pri različnih predmetih. Tako smo ob doseganju ciljev o snoveh pri predmetu naravoslovje in tehnika sočasno zasledovali cilje pri predmetih slovenščina in družba ter razvijali kompetence branja in učenja. Za načrtovani sklop smo porabili največ ur pri naravoslovju in tehniki. Cilje pri družbi smo vključili k ciljem preostalih predmetov. S tem načinom dela smo že na začetku šolskega leta naredili prve korake, ki učencem pomagajo pri usvajanju učnih strategij, in to ne le bralnih.

¹ Projekt *Opolnomočenje učencev z izboljšanjem bralne pismenosti in dostopa do znanja*. Vodja projekta dr. Fani Nolimaj.

Preglednica 1: Predmeti, učni sklopi in cilji v medpredmetni povezavi

Predmet in učni sklop VSEBINE:	Cilji Število ur
SLOVENŠČINA Razvijanje zmožnosti kritičnega sprejemanja enogovornih neumetnostnih besedil VSEBINE: Obravnava neumetnostnega besedila	Učenci: – podrobno berejo kratko enogovorno neumetnostno besedilo, – povzemajo temo, podteme/ključne besede in bistvene podatke, – izdelajo miselni vzorec/preglednico/dispozicijske točke, – obnavljajo besedilo, – argumentirano vrednotijo razumljivost, zanimivost, resničnost, aktualnost, uporabnost, živost, ustreznost in učinkovitost besedila, – poročajo o svoji strategiji sprejemanja (branja/poslušanja) besedila, – vrednotijo svojo zmožnost kritičnega sprejemanja enogovornih neumetnostnih besedil in načrtujejo, kako bi jo izboljšali. 2 uri
NIT Razvrščanje snovi in lastnosti snovi VSEBINE: Tekočine Gostota tekočin Trdne snovi Lastnosti snovi: trdota prožnost Lastnosti snovi: gnetljivost, cepljivost Lastnosti snovi: prepustnost, stisljivost	Učenec zna: – razvrstiti, uvrstiti in urediti snovi po njihovih lastnostih, – pojasniti povezanost lastnosti snovi z njihovo uporabo, – pojasniti tehnične in tehnološke lastnosti gradiv, – ugotoviti bistvene značilnosti prepustnih in neprepustnih snovi za vodo in zrak, – prikazati, dokazati, da so med magnetom in železom privlačne sile ter med magneti privlačne in odbojne sile, – prikazati, da lahko jeklene predmete namagnetimo, – raziskati možnosti uporabe magnetov. 9 ur
DRUŽBA Ljudje v družbi VSEBINE: Strategije učenja	Učenci: – poznajo in uporabljajo različne učne strategije, analizirajo in presojaajo njihovo učinkovitost, – prepoznavajo lastni proces učenja; 0 ur
RAZREDNA URA VSEBINE: Učim se učiti	Učenci: – spoznavajo učne strategije in postopno razvijajo lastne strategije učenja. 1 ura

DIDAKTIČNO-METODIČNI POTEK

Na začetku moramo poudariti, da vpeljevanje Paukove bralne strategije v pouk naravoslovja smiselno dopolnjuje raziskovalni in eksperimentalni pristop pri pouku. Cilje iz slovenščine smo uresničevali na izbranih neumetnostnih besedilih iz naravoslovja. Uporabljali smo različne oblike in metode dela. Učenci so delali samostojno, v dvojicah in skupinah. Na določenih mestih smo delo diferencirali in nudili individualno pomoč učencem, ki so imeli težave pri uporabi Paukove strategije.

Učni sklop smo začeli s preverjanjem predznanja in pojmovnih predstav učencev in izvedli možgansko nevihto na besedo TEKOČINE. Učenci so svoje asociacije zapisali na liste in jih prilepili na večji papir. To je bilo izhodišče za uvodni pogovor o tekočinah. V drugem delu ure smo začeli z vpeljevanjem Paukove bralne strategije v krajšem delu besedila. Odstavek o tekočinah smo preleteli, podčrtali, izpisali pomembne podatke in poiskali ključne besede. V zaključku ure smo s pomočjo besed obnovili prebrano.

Naslednjič smo imeli blokuro in smo nadaljevali z gostoto tekočin. Najprej smo na začetku vsake ure smo s pomočjo ključnih besed ponovili, kar smo spoznali in se

naučili prejšnjo uro. Za urjenje v delu s Paukovo strategijo smo tako začeli vsako uro. Tokrat so učenci na listke zapisali, kako razumejo pojem GOSTOTA TEKOČIN. V nadaljevanju ure smo izvedli poskus po korakih raziskovalnega dela v naravoslovju in svoje ugotovitve zapisali na delovni list. V tretjem delu ure smo po Paukovi strategiji obdelali naslednji odstavek v učbeniku. Na koncu blokure smo preverili, kako učenci razumejo pojem gostota po obravnavi. Učenci so se vrnili k listu s trditvami z začetka ure. Ponovno so prebrali svoje trditve, presodili ustreznost zapisov in se odločili, ali je to, kar so napisali, po njihovem mnenju pravilno ali ne. Če so menili, da je trditev pravilna, so vzeli moder listek in trditev dopolnili. Če pa so bili mnenja, da prejšnja trditev ni ustrezna, so vzeli zelen listek in nanj napisali pravilno trditev ter listek prilepili poleg prejšnjega. Za učitelja je bila to dobra povratna informacija o predstavah učencev ter izhodišče za nadaljnje delo. Na tem mestu moramo poudariti, da plakat ni služil presojanju napačnih predstav, temveč spreminjanju napačnih in nadgradnji pravilnih predstav z aktivnim delom učencev. Pri pouku naravoslovja je po našem mnenju pomembno, da spodbujamo učenčevo radovednost, da prepoznavamo napačne predstave in jih odpravljamo ter omogočamo

učencem, da si »upajo« tvegati, napake pa služijo nadaljnemu učenju.

Naslednjič smo nadaljevali z obravnavo lastnosti snovi. Izhodišče za delo je bilo eksperimentalno in raziskovalno delo doma in v šoli. Delo smo nadaljevali z delom z besedilom pri slovenščini in razredni uri. Besedila za obravnavo so postopno postajala vse daljša, učenci pa vse bolj samostojni. Seveda obstajajo med učenci individualne razlike v stopnji usvojenosti in spretnosti uporabe bralne strategije. Boljši bralci so pri delu pričakovano hitreje napredovali in so po nekaj vajah znali samostojno ali v paru s sošolci izpisovati pomembne podatke in iskati ključne besede. Manjše število učencev pa je imelo s takim načinom dela večje težave in niso bili še zmožni delati samostojno ali v paru. Težave so se kazale že pri podčrtavanju pomembnih delov besedila, saj so ti učenci podčrtali (skoraj) celotno besedilo in niso zmogli samostojno izpisovati pomembne podatke in iskati ključne besede. Na temelju opazovanja učencev smo delo organizirali diferencirano, tako da je s to skupnico učencev delal učitelj. Ugotovitve so pomagale tudi pri pripravi načrta za izboljševanje za posameznega učenca.

Podobno smo delo nadaljevali naslednja dva tedna. Pomembno vodilo pri delu je bila postopnost – od lažjega k težjemu, od krajšega k daljšemu besedilu in od vodenega k samostojnemu delu. Poleg tega smo načrtno redno vključevali čas za ponavljanje in obnavljanje snovi s pomočjo ključnih besed ter za ponovno vračanje na pomembne podatke in besedilo po potrebi. Zapisane so učenci pisali kar v zvezek, tako da jih imajo vedno pri roki. Format zapisa smo od priporočene razdelitve 2/3 strani za pomembne podatke in 1/3 za ključne besede zaradi boljše preglednosti in pregibanja strani v zvezku ob ponavljanju spremenili in razdelili list na polovico po sredini.

EVALVACIJA PRIMERA

Po treh tednih dela so učenci sami ali v dvojicah s pomočjo Paukove strategije obdelali besedilo o magnetih brez predhodne obravnave, in to zelo uspešno, le nekaj pa jih je potrebovalo pomoč učiteljice.

Analiza pisnega preverjanja pri naravoslovju je pokazala, da je večji delež učencev uspešno rešil večino nalog, ki so preverjale višje taksonomske ravni. Vsi učenci, tudi učenci z učnimi in drugimi težavami, so usvojili minimalne standarde in rešili vsaj po eno nalogo višje taksonomske ravni, iz česar lahko sklepamo, da je bila kombinacija raziskovalno-eksperimentalnega pristopa in Paukove bralne strategije uspešna. Učenci so izkazali dobro poznavanje in razumevanje pojmov in pojavov in 80 % jih je brez težav doseglo oceno 4 ali 5.

Z zaključkom obravnave učnega sklopa pa se vpeljevanje kompleksnih bralnih strategij ni končalo, temveč smo jih smiselno vključevali v pouk pri vseh predmetih. Tri mesece po začetku vpeljevanja Paukove bralne strategije

smo izvedli anketo, da bi ugotovili, kako učenci ocenjujejo uspešnost vpeljevanja bralnih strategij, povezavo z učenjem ter občutke zadovoljstva. Analiza 19 anketnih vprašalnikov je pokazala, da 79 % učencev meni, da berejo bolje kot prej, 21 % pa enako kot prej. Enak odstotek učencev tudi meni, da zdaj bolje ali enako razume prebrana besedila. Da imajo občutek, da se bolje znajdejo v besedilih, so odgovorili 100-odstotno pritrdilno. Skoraj 58 % učencev je odgovorilo, da KBS pomagajo tudi pri učenju, dobrih 42 % pa si z njimi občasno pomaga pri učenju. Vsem učencem je tak način dela všeč, skoraj 95 % jih je s svojim napredkom zadovoljnih, le en učenec pa je s svojim napredkom delno zadovoljen.

Kaj si učenci želijo v prihodnje? Še hitreje iskati podatke, hitreje in bolje brati, brati brez zaustavljanja, bolj tekoče brati, bolje razumeti, znati čim več, da bi jim šlo tako naprej in še boljše, lepše pisati. Kar nekaj učencev je zapisalo, da zdaj veliko bolje razumejo in da so zato zadovoljni, veseli.

SKLEP

Kot vsi didaktični pristopi ima tudi tak način dela svoje prednosti in slabosti. Prednosti vidimo predvsem v naslednjem:

- zgodnje opolnomočenje učencev za delo z besedili pomaga pri učenju strategij učenja,
- učenci se bolje znajdejo pri branju različnih besedil pri vseh predmetih,
- omogoča medpredmetno povezovanje in doseganje splošnih ciljev in kroskurikularnih vsebin iz učnega načrta, kar pomeni bolj poglobljeno znanje in bolj racionalno izrabo časa,
- omogoča izdelavo individualiziranega načrta za vsakega učenca,
- učenci tako radi delajo.

Po drugi strani pa vidimo slabosti v dejstvu, da učbeniška besedila ne podpirajo takega načina poučevanja in je potrebno v ta namen poiskati drugačna, dodatna besedila. Načrtovanje in izvedba pouka sta v začetni fazi zahtevnejša, vendar se po našem mnenju to pozitivno obrestuje v prihodnosti. Kljub nujnosti zgodnjega vpeljevanja kompleksnih bralnih strategij v pouk tako delo ne sme povsem nadomestiti drugih aktivnih metod poučevanja.

Pozitivne povratne informacije s strani učencev potrjujejo, da lahko začnemo z vpeljevanjem kompleksnih bralnih strategij dokaj zgodaj, če je vpeljevanje postopno, prilagojeno razvojni stopnji učencev ter vpeljano medpredmetno oziroma celostno in v daljšem časovnem obdobju. Če hočemo doseči dolgoročne rezultate na področju bralnih in učnih kompetenc, se moramo zavedati, da gre za proces, ki ga moramo razvijati po horizontali in vertikali, nikakor pa to ne sme postati enkratni projekt.

VIRI IN LITERATURA

- Bačnik, A. (2011). Didaktične strategije. V: *Fleksibilni predmetnik – priložnost za izboljšanje kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela šol*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Skvarč, M. (2011). Vloga medpredmetnih razvojnih skupin pri odkrivanju možnosti in priložnosti, ki jih ponuja fleksibilni predmetnik. V: *Fleksibilni predmetnik – priložnost za izboljšanje kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela šol*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Program osnovna šola. Učni načrt: matematika, slovenščina, naravoslovje in tehnika, družba, glasbena vzgoja, likovna vzgoja, športna vzgoja (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Šolska knjižnica

Številka 1, letnik 23 (2013), ISSN 0353-8958, 64 strani, 8,76 €

Revija *Šolska knjižnica* vstopa v 23. leto neprekinjenega izhajanja, kar je velik dosežek za razvoj šolskega knjižničarstva. V rubriki *Stroka* objavljamo članke različnih strokovnih področij. Vlasta Zabukovec piše o spletnem raziskovanju v šolski knjižnici in predstavi različne pristope; Veronika Potočnik spregovori o drobnem tisku, ki je najobsežnejše in vsebinsko zelo pestro gradivo, saj je pomemben del vsakdanjega življenja in dragocen vir informacij za tiste, ki raziskujejo. Martina Hren in Dejan Dinevski opisujeta trenutno stanje na področju e-učbenikov, ki si tudi v Sloveniji utirajo pot in predstavita svojo raziskavo, ki sta jo s pomočjo ankete izvedla med strokovnimi delavci. Čeprav je šolska knjižnica v italijanskem kurikulumu omenjena le v uvodu in predgovoru jezikovnih predmetov, sestavljavci besedila in strokovni pedagoški delavci v raznih prispevkih poudarjajo njeno vlogo in pomen; članek Olge Tavčar opozarja na odgovornost, ki jo imajo učitelji pri navajanju učencev na pravilno uporabo informacijskih virov in predstavi primerjavo med italijanskim in slovenskim kurikulumom. V rubriki *Stroka in praksa* Sabina Usenik predstavlja izvedbo obveznih izbirnih vsebin in knjižničnega informacijskega znanja v spletni učilnici Moodle na gimnaziji, sledita še dva prispevka o bralni pismenosti v osnovni šoli Nataše Litrop in

Maje Vačun, slednja se osredotoči na bralne navade. Jožica Jožef Beg predstavi novo knjigo s področja šolskega knjižničarstva z naslovom *Pedagoško delo v šolski knjižnici*. Rubrika *Mali in veliki odmev* prinaša utrinke s posvetovanja »Uporaba IKT v šolskih knjižnicah 3«; Mateja Ločniškar Fidler se v kratkem prispevku z naslovom *KindlePaperwhite* navezuje na aktualni projekt *Biblos* in predstavi trenutno najnaprednejši bralnik.

Informacije in naročila:

- po pošti: Zavod RS za šolstvo, Poljanska cesta 28, 1000 Ljubljana
- po faksu: 01/3005199
- po elektronski pošti: zalozba@zrss.si
- na spletni strani: <http://www.zrss.si>

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo